

Houten speelgoed dat door kinderen zelf vervaardigd werd

Mark Adriaen

Mevrouw Kathleen Slosse, antiquair en voorheen apotheker in de Eekhoutstraat 7 te Brugge, stelde ons op zondag 20 oktober 2002 drie houten kinderspeelgoedjes ter beschikking. 'Echte folklore!', vertelde ze. De stukken komen uit de woning van haar overgrootvader te Knesselare en kunnen eind negentiende-eeuws zijn. De voorwerpen worden op de volgende pagina afgebeeld.

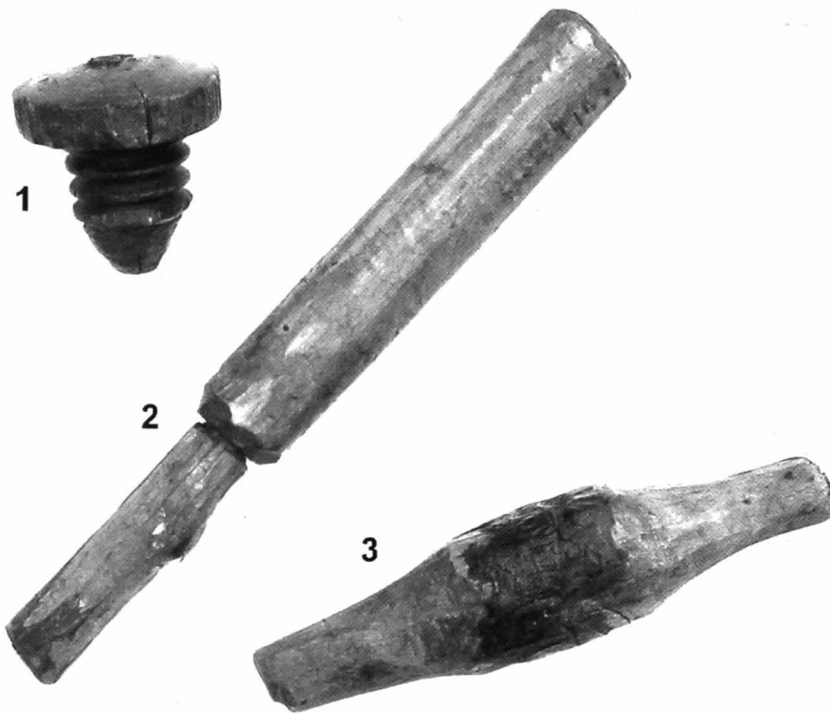
Voor de betekenis ervan gaan we te rade bij Roger Hessel, auteur van het boek *Kinderen vroeger creatiever dan nu? Zelfgemaakt speelgoed vroeger en nu* (Uitgeverij Emiel Decock, Aartrijke 1992, 140 blz.)

1. Een zeer geliefd houten speelgoed was de **tol** (afb. 1 (1)), meestal gemaakt uit wilg of populier. Ook het lindehout leende zich uitstekend tot het maken van zo'n draaitol. Hij behoorde tot het speelgoed dat het hele jaar door werd gebruikt. Deze kleine draaitol heeft drie circulaire insnijdingen voor het trektouw.
2. De **knalbus** of 'klakkebosse' (afb. 1 (2)) bestaat uit twee delen: een buis van vlierhout waarvan het merg verwijderd werd én een stamper, die bij voorkeur uit essenhout vervaardigd werd. Met de klakkebus werd een projectiel weggeschoten door met de stamper de lucht in de huls op te persen. Bij het schieten hoorde men een knal. Als 'munitie' gebruikte men een onrijpe vrucht van een els, een erwt of een prop van vlasvezel, later ook van gekauwd krantenpapier.
3. **Anderwat**: (afb. 1 (3)) Deken De Bo beschrijft het voorwerp in zijn Westvlaamsch Idioticon: "Anderwat: Kort stokje, puntig aan beide kanten, waar men op slaat met eenen stok om het te doen opwerpen in de lucht; anders ook Kalle, Agijs en bij Kramers Pinker geheeten. Ft. Bâtonnet, bête, bicarolle, bigarelle, bistroquet, pic." "Anderwat spelen (kalle slaan). Den anderwat vangen. Snekker dien anderwat iets af, hij is te groot." (1)

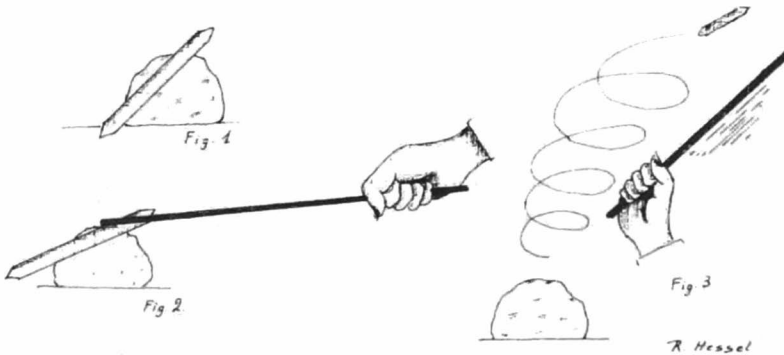
In de tekening op de volgende pagina (afb. 2) toont Roger Hessel hoe het spel gespeeld werd. In de streek van Torhout werd het speelgoedje een "schiebietje" genoemd.

Ook in mijn kindertijd maakten wij te Poperinge nog zelf ons speelgoed met takkenhout. Naast schietlap (katapult) en pijl en boog, ver-

1) De Bo L.-L. (1982), *Westvlaamsch Idioticon*; Gent; blz. 48.

Afb. 1: Tol, knalbus en anderwat

Afb. 2: Deze tekening toont hoe met een schiebietje gespeeld werd.

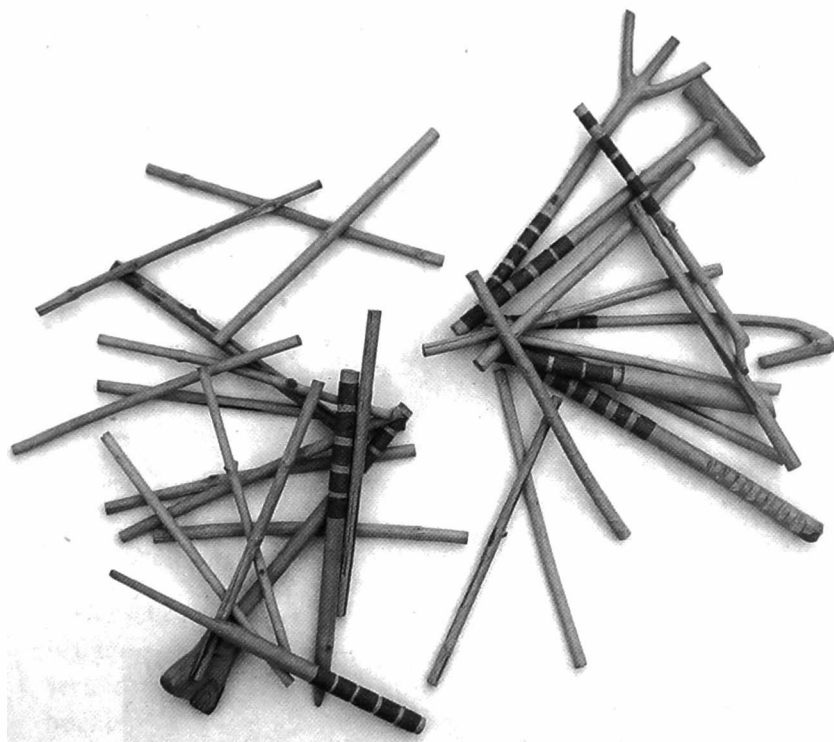
vaardigden wij rond 1955 ook een **behendigheidsspel met stokjes**, te vergelijken met het spel 'Micado' (afb. 3 en 4).

Het gezelschapsspel bestond uit stokjes ligustrumhout van een haag. Ze werden in bundel in de hand vastgehouden en ineens losgelaten zodat ze verspreid terechtkwamen op de grond. De speler moest dan zoveel mogelijk stokjes verzamelen zonder dat de andere stokjes bewogen; indien dat niet lukte, was zijn beurt voorbij en mocht de volgende speler het spel voortzetten. Naast de gewone stokjes, die één punt waard waren, hadden we ook "instrumenten". Deze waren vijf punten waard en hadden elk een specifieke functie. Er was een mes om te snijden en een hefboom om stokjes op te heffen.

Afb. 3: Behendigheidsspel met stokjes

Afb. 4: Dit spel is te vergelijken met het huidige spel Micado.

Wanneer we één of meerdere instrumenten konden oppakken, mochten we deze éénmaal gebruiken, onmiddellijk of tijdens een volgende beurt. Hierdoor konden we vaak het kluwen van stokjes wat open krijgen, waardoor we nog meer stokjes met succes konden opnemen. Met de hefboom, schop en haak konden we één stokje uit de hoop halen, evenwel zonder dat de andere stokjes bewogen. We probeerden uiteraard hiermee een ander instrument te bemachtigen. In tegenstelling met de hefboom, schop en haak mochten we met de andere instrumenten de hele hoop in beweging brengen. Wanneer alle stokjes opgeraapt waren, werden de punten geteld en was de winnaar gekend. Bij de gewone stokjes was de schors volledig verwijderd, terwijl de instrumenten maar gedeeltelijk afgepeld waren. Ter hoogte van het handvat werd de schors eraan gelaten en vaak versierd met eenvoudig kerfwerk.

In 1984 zat het schietlap schieten in West-Vlaanderen opnieuw in de lift. Op vele plaatsen werd er een vereniging opgericht om deze 'volksport' in clubverband te beoefenen.⁽²⁾ Het was een nieuwe vorm van gezellige uithuizigheid. Het aantrekkelijke aan deze sport is het feit dat de toebehoren helemaal geen geld kosten. Een houten vork en twee repen elastiek volstaan om de katapult te vervaardigen. Het is bovendien een eerlijke sport. Het hangt immers van behendigheid en kunde af of de roos wordt platgelegd, niet van technische snufjes. Het schietlapprojectiel is een marbel en er wordt gemikt op genummerde

(2) JGP, (14/4/1984), *Schietlap-schieten is nieuwe volkssport voor Poperinge*; Het Nieuwsblad.

Afb. 5: Instrumenten om de stouwen gemakkelijker op te rapen (mes, hefboom, schop, haak, ...)

platen die bij een treffen achterovervallen. In Izegem bestond de schietlapvereniging "De Spriet" en te Poperinge werd in 1984 een club gesticht met lokaal in café 't Kantientje in de Sint-Janskruisstraat.

Afb. 6: Het schietlapspel was bekend in West-Vlaanderen.

Op de foto (afb. 6) toont de Poperingse schietlapspecialist Raymond Lins hoe de katapult wordt gehanteerd. Een andere schutter demonstreert hoe de schietlap wordt opgeborgen in de broekzak, net als in onze kindertijd, toen we een zelfgemaakte schietlap mee hadden om splendorwijs de weg naar school te overbruggen.